

Музею-меморіалу «Козацькі могили» — півстоліття. Півстоліття пам'яті та слави, поколеної тернами

50 років тому в Україні народилися «Козацькі могили» як музейний заклад. Наразі цей історико-меморіальний заповідник має статус національного, до нього щороку прокладають шлях десятки тисяч відвідувачів. Як починалося відродження історичної пам'яті через створення музею-пантеону — наша сьогоднішня розповідь.

На замок закрили... молитву

Насамперед декілька історичних фактів. На місці, яке стало реальним свідком безпосередньо Берестецької битви і загалом національно-визвольної боротьби під проводом Богдана Хмельницького, в період із 1910 по 1914-й рік було збудовано пантеон пам'яті. Назвали його «Козацькими Могилами». Тут постала церква святого Георгія Переможця, а поруч з нею — Михайлівський храм. Тут завирувало чернече життя — із щоденною молитвою за убієнних оборонців рідної землі. Ця молитва не затихала протягом багатьох століть. А от після Другої світової свій відпечаток на національну пам'ять

Ось буквально дешифрація з них: «Що мене найбільш вразило, коли вперше побував на «Козацьких Могилах»? Це те, що на території колишнього чернечого скиту була розвалюха, в монастирських приміщеннях облаштували зерносклад, далі — птахоферму... Храм був обідраним, неприглядним. Пізніше на звернення навести порядок на історичному місці голова колгоспу, партієць Пастух відповів доволі грубувато: «Да я это кодро с корнем вырву, а здания заставляю разобрать по кирпичику». І дійсно, декілька разів це питання ставилося на колгоспних зборах. Але на щастя, бажаючих звести собі хату з такого матеріалу не виявилось. Зрештою, розголос про це пішов. І дійшов до Києва».

Ось таким у світлій людській пам'яті залишився Маркіян Драганчук, який доклав чималих зусиль до

Крізь спротив — до історичної справедливості

Зі спогадів Маркіяна Драганчука: «На щастя, ці події співпали зі згаданою асамблеєю ЮНЕСКО. І ось нарешті в 1967 році справа дійшла до відкриття музею. Одне слово, із Києва прийшов наказ, щоб за 24 години у Пляшеві не стало лікарні. Чесно кажучи, ми навіть швидше, ніж за добу вивезли лікарняні ліжка та хворих. А вже 17 червня 1967 року відбулося відкриття першої експозиції музею. Експонатів тоді було небагато — їх перенесли із місцевої школи.

Музей тримається на пам'яті, славі та особистостях

У подальшій розбудові «Козацьких могил» слід особливо відзначити дві легендарні особистості. Перша — це археолог Ігор Свешніков, який протягом десятиліть проводив розкопки на місцині, де відбулася Берестецька битва. Згодом це

наклала радянська влада. Ченців з монастиря виселили, на собор почепили заборонний замок.

Монастирську будову хотіли розібрати по цеглині

Одним зі свідків такого запустіння на «Козацьких Могилах» став Маркіян Драганчук із селища Демидівка (тодішній головний лікар райлікарні). На жаль, Маркіян Маркіянович не так давно відійшов у вічність, але лишилися його спогади, записані під час наших неодноразових зустрічей.

«Козацькі могили» з висоти пташиного польоту.

В ЮНЕСКО українського міністра присоромили

...А далі був лист-протест групи українських письменників та художників, опублікований в «Литературной газете» під назвою «Так ли следует охранять исторические памятники?».

На щасливий збіг обставин, тоді якраз відбувалася асамблея ЮНЕСКО, яка розглядала питання про збереження історичних цінностей. Зокрема, піраміди Хеопса. На асамблеї був присутній український міністр культури. Він висловив свій погляд на вирішення всесвітньозначимого питан-

ня. Але в перерві підходять до нього представники нашої діаспори, простягають свіжу «Літературку» і справедливо дорікають: що ж ви, мовляв, переймаєтеся єгипетськими гробницями, а про пошану славних предків-земляків ніяк не турбуєтеся...».

Зразкова лікарня – як прелюдія для музею

Зі спогадів Маркіяна Драганчука: «Я відчував, що після таких глобальних звернень має щось змінитися, але ви собі не можете уявити, наскільки сильними були протидіючі потуги партійної влади. Вона до останку сподівалася, що, відкривши на «Козацьких могилах» лікарню, вдасться відвернути увагу від історичної значимості цього місця. Я, безпартійний, якому доручили справу створення лікарні, відверто запротестував. Але заодно зрозумів, що хтось інший може перетворити «Козацькі могили» на місце, де взагалі вивітриться козацький дух. Отож, варто було діяти випереджаюче. Збагнувши невідворотність ситуації, дав згоду на те, що у монастирських келіях зроблю капітальний ремонт і облаштую стаціонарне відділення. Тоді навіть наймудріші партійці не здогадувалися, що ось таким чином вони зводять фундамент для подальшої долі «Козацьких могил».

валися вересецька оигва. Знайдено раритети, зроблені на їх основі наукові дослідження – усе це стало знаковим надбанням музею. Друга особистість – Павло Лотоцький, незмінний протягом чверті віку директор музейної установи. Завдяки його старанням «Козацькі могили» здобули статус національної пам'ятки.

Щороку тисячі відвідувачів торують шлях на «Козацькі могили»

Про сьогодення заповідної установи розповідає директор Леонід Галабуз: «Це насамперед місцина великої народної пам'яті. Поклонитися перед подвигом предків сюди щороку приходять в межах тридцяти тисячі чоловік. Маємо тисячі цікавих і значущих експонатів. Заодно є і проблеми. Одна з них – це руйнація духовної композиції «Голгофа», написаної художником Іваном Іжакевичем. Їй уже сотня літ, вона потребує негайної реставрації. Другий важливий момент – потреба нового приміщення для музейної установи. Його проект на сьогодні розроблений на процентів шістдесят, і, дасть Бог, скоро буде завершений. Загалом же заповідник діє, проводить різноманітні заходи. Один із таких заходів (науково-практична конференція) запланований на червень. Він буде присвячений саме 50-річчю музею «Козацькі могили».

Євген ЦИМБАЛЮК